

Hva skjer med pengene i Ålesund?

Kommuneøkonomi er fullt av ord som «netto driftsresultat», «netto lånegjeld» og «behovskorrigert avvik». Men bak ordene handler det om noe alle kjenner: **inntekter, regninger, sparepenger og lån**. Dette heftet forklarer — uten fagspråk — hva en grundig gjennomgang av Ålesunds økonomi fant. Og historien er dramatisk: en by som nettopp har vært gjennom en dyr skilsmisse, sitter med stor gjeld og tom sparekonto, og holder seg så vidt unna statens «svarteliste» for kommuner i økonomisk krise.

3,7 mrd.

så mye har kommunen i lån (netto). Når renta stiger, blir regningen enorm — det er den store hodepinen

1,4 %

så lite er igjen på sparekontoen. Kommunedirektøren sa det rett ut: «sparekontoen er tom»

~237 mill.

så mye kostet det å skille lag med Haram i 2024 — en dyr skilsmisse staten bare delvis betalte for

Tenk på kommunen som en husholdning: Ålesund «tjener» greit — skatt og overføringer fra staten. Men familien har **tatt opp et stort boliglån**, og da renta steg, ble renteregningen så tung at den spiser opp det meste av handlingsrommet. Sparekontoen er nesten tom. På toppen av alt måtte familien nylig **dele bo** med en tidligere partner (Haram), og selve skilsmissen kostet dyrt. Nå strammer de inn over alt — ansettelsesstopp og kutt — for å unngå å havne under økonomisk «formynderi» fra staten. Det er omtrent det som skjer i Ålesund nå.

Grunnlaget for dette heftet er en full analyse bygget på åpne offentlige tall (SSB, Statsforvalteren, kommunens egne rapporter, tilsyn og revisjoner). Den tekniske rapporten viser alle kilder og utregninger. Hovedtallene her er fra 2025 — det siste året med endelige, reviderte tall (publisert 16. juni 2026).

Ålesund bruker mindre enn forventet på nesten alt — med ett unntak: eldreomsorgen

For å sammenligne kommuner rettferdig kan man ikke bare se på kronebeløp — en kommune med mange barn trenger mer skole, en med mange eldre trenger mer omsorg. Staten har derfor et eget regnestykke som sier hva hver kommune *burde* trenge med akkurat sin befolkning. Vi har sammenlignet Ålesunds faktiske forbruk med dette «forventet behov»-tallet:

OMRÅDE	MER/MINDRE ENN FORVENTET PER ÅR	HVA BETYR DET?
Eldreomsorg og hjemmetjenester	85 mill. mer	Ålesunds eneste «dyre unntak» — og det vokser. Les neste side
Barnevern	3 mill. mindre	Omtrent på forventet nivå
Barnehage	21 mill. mindre	Under forventet
Helsetjenester (legevakt, helsestasjon m.m.)	31 mill. mindre	Under forventet
Sosialhjelp m.m.	43 mill. mindre	Drives stramt — men staten fant en svakhet her (side 4)
Grunnskole	50 mill. mindre	Drives nøkternt
Administrasjon («byråkratiet»)	114 mill. mindre	Kuttet hardt — ansettelsesstopp etter skilsmissen

Det overraskende: Ålesund driver de fleste tjenestene *billigere* enn det befolkningen tilsier. Byråkratiet alene koster 114 millioner mindre enn forventet. Kommunen har altså **ikke** et problem med å bruke for mye på tjenestene. Den store hodepinen ligger et helt annet sted: i den enorme gjelden og renteregningen (side 4). Men ett område stikker seg ut motsatt vei — eldreomsorgen koster 85 millioner *mer* enn forventet, og avstanden øker.

Regnestykket viser altså en **nøktern kommune med ett dyrt unntak: eldreomsorgen**. Hvorfor en kommune som ellers strammer inn over alt, likevel bruker mer enn forventet nettopp på de eldre, handler ikke om at den er ekstra raus. Det forklarer vi på neste side.

Hvorfor koster eldreomsorgen mer enn forventet?

Eldreomsorg og hjemmetjenester er det ene området der Ålesund bruker mer enn statens regnestykke forventer — 85 millioner mer i året, og gapet vokser. Det er lett å tro at det betyr at kommunen er ekstra sjenerøs mot de eldre. Forklaringen er en annen: tjenesten er rett og slett **dyr å drive** akkurat nå.

- **Dyre vikarer fra byrå.** Kommunen sliter med å få tak i nok fast, faglært personell. Da må den leie inn vikarer fra byrå — og det er kostbart. I 2024 gikk hele **54 millioner** til vikarbyrå alene. Andelen av lønnsbudsjettet som går til å dekke fravær, steg fra 20,6 % i 2020 til 23,1 % i 2024.
- **Sykehjem legges ned — men ikke ferdig.** Kommunen er midt i å bygge ned og legge om sykehjem for å spare penger. Men i overgangen koster det ekstra: man må kjøre nye turnusordninger en stund *før* man kan kutte de dyre vikarene. Sparingen kommer senere — regningen kommer nå.
- **Flere eldre.** Befolkningen blir eldre, så behovet for omsorg øker samtidig som kommunen forsøker å slanke tjenesten. Kommunedirektøren sa det slik for 2025: «helse holdt kostnadene tross flere eldre».

Kort sagt: Eldreomsorgen er ikke dyr fordi Ålesund er raus, men fordi den er *dyr å drive* — dyre innleide vikarer, en halvferdig omlegging av sykehjemmene og flere eldre samtidig. Den billigste måten å få ned kostnaden på er ikke å kutte mer i bemanningen, men å klare å ansette fast, faglært personell i stedet for å leie dyre vikarer.

Et varsko fra revisjonen: Kommunerevisjonen (Møre og Romsdal Revisjon) gikk i november 2025 grundig gjennom hvordan kommunen bemanner helse og omsorg under innsparingene. De fant utstrakt bruk av vikarer — også uten fagutdanning — og at en sentral «ansettelseskontroll» har gitt bedre økonomi, men også frustrasjon, høyere arbeidsbelastning og press på arbeidsmiljøet. Revisjonen fant **ikke** klare brudd på loven, men advarte om at presset går ut over kvaliteten på tjenesten.

Eldreomsorgen er altså ikke et tegn på sløsing, men på en tjeneste som er i en dyr omstillingsfase med mangel på fast personell. Utfordringen forsvinner ikke ved å kutte hardere — den løses ved å få tak i, og beholde, nok faglærte hender.

Den store hodepinen: stor gjeld, høy rente og tom sparekonto

3,7 mrd.

kommunens lån (netto). Gjelden tilsvarer mer enn en hel årsinntekt — blant de mest gjeldstyngede kommunene

414 mill.

så mye gikk til renter alene i 2025. Da renta steg, kom det over 200 millioner i ekstra renteregning på ett år

1,4 %

så lite er igjen på sparekontoen — vanlig anbefaling er rundt 5 %. Bufferen er nesten borte

Her er den ærlige historien. Ålesunds problem er ikke i første rekke at tjenestene koster for mye — vi så på side 2 at kommunen driver de fleste billigere enn forventet. Problemet er **lånet og renta**.

Rentesjokket som spiser handlingsrommet

Ålesund har lånt mye for å bygge — netto rundt 3,7 milliarder kroner, og samlet gjeld nærmer seg 10 milliarder. Da rentenivået steg de siste årene, ble renteregningen voldsom: bare økningen i renta kostet kommunen rundt **200 millioner kroner ekstra i 2024**, og i 2025 gikk hele 414 millioner til renter. Konstituert kommunedirektør sa det rett ut: «Noe av merforbruket vi sliter med, skyldes renteøkning på stor gjeldsmasse.» Samtidig er sparekontoen nesten tom — bare 1,4 prosent. Det gir nesten ingen buffer hvis noe går galt.

Skilsmissen fra Haram

I 2024 ble Ålesund delt: Haram ble egen kommune igjen, etter å ha vært en del av storkommunen siden 2020. Selve delingen kostet Ålesund rundt **237 millioner kroner** — penger til ny organisering og til å skille IT-systemene fra hverandre. Staten dekket bare en liten del. Og fordi alt — innbyggere, inntekter, gjeld og sparepenger — ble delt mellom de to kommunene fra 1. januar 2024, er **2024 egentlig Ålesunds aller første driftsår** som ny, mindre kommune. Det gjør det vanskelig å sammenligne med tidligere år.

Så vidt unna statens «svarteliste» — og harde kutt

Når en kommune ikke får økonomien til å gå opp, kan den havne på ROBEK — en statlig liste der staten må godkjenne større pengebruk. Ålesund var på denne lista fra 2014 til 2019. **I dag er kommunen IKKE på lista** — men det henger i en tynn tråd: 2024 endte med et underskudd som må dekkes inn i 2025 og 2026, og bryter kommunen den planen, kan den havne der igjen. For å unngå det kutter Ålesund hardt: rundt 170 millioner i 2025, ansettelsesstopp i snart et år, og innsparinger på sykehjem og flere tilbud.

Lyspunktet — men med forbehold: 2025 ble bedre enn 2024. Kommunen gikk fra minus til et lite pluss, blant annet fordi staten økte overføringene med 171 millioner. Men forbedringen kommer fra

inntektssiden — mer penger inn — ikke fra at driften er kommet i orden. Den store gjelden og renteregningen er der fortsatt. Ålesund har stoppet blødningen, men ikke bygget opp noen buffer.

Liten ordliste — «gresk» oversatt til norsk

Netto driftsresultat

Det som er igjen av årets inntekter når alle regninger og renter er betalt. I 2025 hadde Ålesund et lite overskudd (**pluss** 1,2 %) — men under det anbefalte nivået, og forbedringen kom fordi staten økte overføringene, ikke fordi driften er kommet i balanse.

Netto lånegjeld

Kommunens «boliglån». Ålesunds gjeld tilsvarer mer enn en hel årsinntekt (oppgitt som 122,8 % i de offisielle tallene; i kroner rundt 3,7 milliarder netto). Dette er den viktigste grunnen til at kommunen sliter — fordi renta på et så stort lån blir svært tung når rentenivået stiger.

Disposisjonsfond

Kommunens sparekonto — penger som i prinsippet kan brukes når noe svikter. Måles i prosent av årsinntekten. Ålesund: bare 1,4 % — vanlig anbefaling er rundt 5 %. Sparekontoen er med andre ord nesten tom.

ROBEK

Statens «svarteliste» for kommuner med dårlig økonomi. Står du der, må staten godkjenne større pengebruk. Ålesund var på lista 2014–2019, er *utenfor* nå, men balanserer på kanten: et underskudd fra 2024 må dekkes inn 2025–2026 for å slippe å havne der igjen.

Behovskorrigert / utgiftsbehov

Statens regnestykke for hva en kommune burde trenge, ut fra hvor mange barn, unge og eldre den har. Det gjør det mulig å sammenligne Ålesund rettferdig med helt ulike kommuner — og det er dette som viser at Ålesund driver det meste under forventet behov, men eldreomsorgen over.

Haram-delingen

Haram ble egen kommune igjen 1. januar 2024, etter å ha vært en del av storkommunen Ålesund siden 2020. Delingen kostet Ålesund rundt 237 millioner kroner, og gjør at 2024 egentlig er kommunens første driftsår som ny, mindre kommune — derfor er eldre tall vanskelige å sammenligne med.

Endelige tall

2025-tallene er nå endelige (reviderte), publisert av SSB 16. juni 2026, og er hovedåret i dette heftet. 2024-tallene står igjen som sammenligning. Alle hovedkonklusjoner bygger på endelige tall.

Hvor kommer tallene fra?

Alt bygger på åpne kilder: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA), statens fordelingssystem, Ålesunds egne årsrapporter og budsjetter, statlige tilsyn og kommunerevisjonens rapporter. Hver eneste tallpåstand er sporbar til kilden, og hele analysen ble til slutt «angrepet» av en egen kvalitetskontroll som lette etter feil.

Folkeversjon, oppdatert 16. juni 2026. Tall i millioner kroner der annet ikke er sagt; hovedår 2025 (2024 som sammenligning). Viktig presisering: når analysen sier at noe koster «mindre enn forventet», betyr det ikke at tilbudet er dårlig — det kan være bevisst, nøktern drift. Og når eldreomsorgen koster «mer enn forventet», betyr det ikke sløsing, men at tjenesten er dyr å drive i en omstillingsfase med dyre vikarer og flere eldre. Poenget er at den virkelige hodepinen er gjelden og renta, og at valgene bør tas med åpne øyne.